

PROFESOR KNOBLOCH SE VRACÍ

Z. Chovancová

Když jsem počátkem 70. let ukončila jednooborové studium psychologie a s velkou začátečnickou nejistotou, bez strukturované představy vlastní profesionální role poprvé navštívila psychiatrické oddělení na Horní Palatě, netušila jsem, že právě tady uzavřu podvědomý "kontrakt s psychoterapií", že právě tady dostane moje profesní orientace pevnější tvar. Pracoviště Horní Palata v působivě zrestaurované zemanské tvrzi v ústraní velkoměstského ruchu s ryzí psychoterapeutickou atmosférou celého pracoviště se stala pro mne místem prvních praktických zkušeností a poznávání. Jména zakladatelů systému Horní Palata - Lobeč, manželů Knoblochových, kteří po sovětské okupaci 1968 emigrovali do USA a posléze přesídlili do Kanady, se jen šeptala. Naštěstí kniha Jiřiny Knoblochové a kol. "Psychoterapie" se dala ještě sehnat, výcviková komunita Horní Palata (trenéři: Mrázek - Junová - Břicháčková) se v té době rozšiřovala o další skupinu a tak byl odstartován počátek mého postgraduálního vzdělávání i psychoterapeutické orientace.

Dne 31. července 1991 v 17 hodin přijel do protialkoholní léčebny v Červeném Dvoře prof. Knobloch (15 dnů před svými 75. narozeninami), aby zde s 15 zájemci o integrovanou psychoterapii prožil čtyři a půl dne. Nikdo ze zúčastněných se netajil svou stěžejní motivací pro účast na tomto prázdninovém workshopu - pobýt ve společnosti legendy československé psychoterapie. Profesor Knobloch k nám zavítal po svém pracovním pobytu v Německu a honoráře z českého workshopu se zřekl ve prospěch Psychoterapeutického institutu.

Téhož dne večer bylo zahájeno první hodinové setkání a vzájemné poznávání se. Samozřejmě ne společenské ale hned od počátku "tvrdě" pracovní. Kontakty jsme navazovali při pohybových hudebních improvizacích, tanci, pohybových etudách, a to tak citlivě vedených, že hranice já - ty mizely a vznikl silný skupinový celostní prožitek. Jeho přirozenou součástí byl i "náš" terapeut. V integrované psychoterapii je terapeut virtuosním dirigentem, který zvládá souhru beze stopy manipulování. Tato tvořivá atmosféra, vedoucí ke spontánnímu rychlému vzniku skupinového image, je zarámovaná do přísných skupinových pravidel, která se rychle vstřebají a stávají se podvědomou samozřejmostí. Jsou to pravidla časová a prostorová (a jakékoliv izolování se od skupiny je striktně zakázáno). Skupina jako celek se stává sociální vztahovou sítí každého účastníka. Celodenní rytmus tříhodinových bloků čtyři a půl denního workshopu byl vlastně zhuštěnou ukázkou léčby pacientů v Day Housu ve Vancouveru, který manželé Knoblochovi vedli.

Jediná administrativní a zároveň individuální činnost vykonávána ovšem ve skupinovém kruhu se uskutečnila hned v prvním a druhém časovém skupinovém bloku, a to vyplněním položek škálováním 0 - 5 pro posouzení sebeobrazu za období posledního měsíce. Odpovědi se škálovaly (0 = není problém v dané oblasti, 5 = problémy jsou velmi výrazné) a ještě se i písemnou formou prokreslovaly nebo přímo vypisovaly. Aktuální sebehodnocení všech účastníků si prof. Knobloch ponechal a na jeho základě si vytvořil tabulku "problémových oblastí" všech členů skupiny, kterou měl pak

k dispozici po celou dobu konání workshopu. Tabulka sloužila jako orientační pomůcka pro objasnění některé z reakcí účastníků. Ve druhém časovém bloku jsme opět ve skupinovém kruhu zpracovávali své "skupinové schéma" na dvou osách; první osa - nejméně 4 mužské a 4 ženské autority našeho života (rodič, šéfové, učitelé) a protilehle k autoritám 4 mužské a 4 ženské osoby nám v životě podřízené. Na druhé ose byli vpravo umístěni 4 intimní - blízcí - partneři (opět ženské a mužské protipóly) vlevo ty osoby, které jsou nebo byly v našem životě na úrovni sourozenecké (muži, ženy). Skupinové schéma se doplňovalo kresbou "životní křivky" od narození až po současný věk. Pomocí ní si účastník vyhodnotil každý prožitý rok od 0 (plná spokojenost) po 5 (extrémně nešťastný, depresivní, až beznadějný rok). Křivka života je de facto technickou pomůckou, nástrojem, s jehož pomocí terapeut a účastník ruku v ruce (to není slovní obrat, ale reálná skutečnost) procházejí touto křivkou ve skupinovém kruhu tak, že po levé straně sedící členové skupiny představují šťastné roky života. Terapeut a účastník spolu, držíce se za ruku, procházejí tato období, slovně je komentují a přibližují v chůzi detaily životního běhu, připomínajíce tak řecké peripatiky. Procházka vlastním životem je často přerušována klíčovými situacemi - reálnými i fantazijními, které účastník detailně popíše, a které se okamžitě na místě psychodramaticky přehrávají samozřejmě s abreakcemi všeho druhu. Doprovodné emoční prožitky jsou velmi silné. Skupinová atmosféra sounáležitosti a živé modelování každé důležité životní události jejich hloubku ještě znásobují. Pro přímého účastníka se ztrácí vjem "jako". Vše je naostro, síla vnitřního prožitku je znásobena spoluprožíváním všech včetně velké osobní angažovanosti psychoterapeuta. V průběhu několika málo dnů si každý z účastníků "prošel" a prožil své skupinové schéma.

Večery byly naplněny společným posezením buď s dotazy na prof. Knoblocha nebo "nadstavbovým workshopem" z muzikologie (rozlišování interpersonálních schémat v hudbě). Málokdo z nás věděl, že prof. Knobloch publikoval v r. 1964 v Hudebních rozhledech a že jeho analytický přístup k hudbě byl široce uznáván. Představil se nám i jako skvělý klavírista, jako obdivovatel lidových i zlidovělých písní. Vyvrcholením byla hypnotická seance vedena libozvučnými verši Vítězslava Nezvala.

Potud reportáž z několikadenního workshopu. Můžete se právem ptát, jak se projevuje odpor, přenos, jak se interpretuje. Pokusím se na základě prožitého stručně odpovědět. Odpor se zviditelňuje v přímo pozorovatelném chování během psychodramatického přehrávání interpersonálního skupinového schématu i při procházení životní křivkou. Obdobně se projevují přenosové vzorce. Při přehrávání rolí, ať reálných či fantazijních, jsou tyto vzorce reflektovány a postupně i interpretovány přímo v průběhu skupinového schématu tváří v tvář jednotlivým členům skupiny včetně terapeuta. Vztah k samotnému psychoterapeutovi není těžištěm a centrem přenosové analýzy. Psychoterapeut velmi cíleně buduje pracovní spojení (mnohdy až II. typu dle Luborského, tzn. "my dva spolu provedeme změnu"). Samotný vztah mezi ním a účastníkem je mnohdy kombinací reálného vztahu a idealizovaného přenosu.

Když dopisuji reportáž z prvního českého workshopu profesora Knoblocha, uvědomuji si dvacetiletou mezeru v informacích o jeho osobě. Pociťuji potřebu těm mladším sdělit základní životopisná fakta a těm starším je připomenout.

Ferdinand Knobloch se narodil 15. 8. 1916 v Praze. V letech 1927 - 1935 byl studentem reálného gymnázia v Praze, v následných letech 1935 - 1946 studoval medicínu na Karlově univerzitě v Praze. Od roku 1935 byl zaujat psychoanalýzou, jako jedinou alternativou k statické psychiatrii. Studoval vše, co bylo dostupné, posléze se mu podařilo sjednat analýzu u doc. Hirscheho. Tato analýza se uskutečnila v německém jazyce a byla limitována rokem 1942. Toho roku byli doc. Hirsch a dr. Knobloch zatčeni gestapem a v roce 1943 internováni do koncentračních táborů (doc. Hirsch se již z Terezína nevrátil). Z koncentračního tábora si prof. Knobloch přinesl mj. myšlenku

o terapeutické komunitě s pozitivními cíli. Výcvik v klasické analýze pak absolvoval po dobu 7 let u dr. Dosuškova. V letech 1948 - 49 získal prof. Knobloch stipendium v Anglii u H. Eysencka a Sira Aubreye Lewise, zároveň je mu povolena účast Londýnským psychoanalytickým ústavem na schůzích britské psychoanalytické společnosti a na výuce, včetně seminářů, u Anny Freudové a Melanie Kleinové. Tento blízký kontakt s psychoanalýzou posiluje zároveň kritický postoj prof. Knoblocha k teorii i praxi psychoanalýzy. U psychoanalýzy stále oceňuje a vyzvedává objev přenosu a odmítnutí tradiční autoritativní role lékaře. Důležité bylo seznámení se s pracemi Schultz-Henckeho, který Freudovo "puzení k opakování" vyložil jako "interpersonální bludný kruh". Dalším vlivem, který vedl prof. Knoblocha ke kritice psychoanalýzy, bylo setkání s pražskou tradicí filosofie vědy (Ernst Mach, P. Frank, R. Carnap; poslední dva jmenovaní byli členové Vídeňského kroužku), jejímž centrálním zájmem bylo ověřování empirických výroků. Podíl na dozrání myšlenky "skupinového schématu" mělo i setkání s prací H. Ezriela v Tavistock Institutu v Londýně, který se soustředil na proces skupiny jako celku. Nelze opomenout ani praxi jeho manželky v dětské psychiatrii, pro níž byla práce s přirozenou rodinou dítěte samozřejmostí (v ostrém kontrastu k práci s dospělým pacientem, se kterým se pracovalo vždy izolovaně a pouze s jeho intrapsychickými prožitky). Ze všech těchto podnětů, setkání, životních zkušeností a vlivů se postupně rodila *i n t e g r o v a n á p s y c h o t e r a p i e*. Nejdříve jako pokus sjednotit poznatky různých orientací (psychoanalýza, psychodrama, terapie komunity, teorie učení, hypnóza, autogenní trénink), různých uspořádání (individuální, skupinová, rodinná psychoterapie) a různých metod (verbální, nonverbální). Manželé Knoblochovi a jejich spolupracovníci postupně vytvořili nový typ malé terapeutické komunity s náročnými psychoterapeutickými cíli, jež radikálně změnila jejich pojetí psychoterapie. Teoretickým "tmelem" byl filozoficko-metodologický pohled odstraňující dichotomii intrapsychického a interpersonálního a rozšíření teorie malých společenských skupin, zahrnující reálné i fantazijní skupiny spolu s teorií sociální směny.

I n t e g r o v a n o u psychoterapii zavedli autoři ve třech psychoterapeutických zařízeních v Čechách v letech 1952 - 1968 (Fakultní poliklinika v Praze, Lobeč, Horní Palata) a později v Kanadě jako profesori na univerzitě v Britské Kolumbii ve Vancouveru. Několik stovek publikací shrnuli do knihy "Integrovaná psychoterapie", jež vyšla v anglickém, německém a japonském jazyce. V češtině bude vydána v letošním roce.

*PhDr. Zdeňka Chovancová,
Lipová 160,
381 01 Český Krumlov*